

1 Sarcina probei

1.1 Care sunt regulile privind sarcina probei?

Sistemul juridic belgian face distincție între dreptul civil și dreptul comercial. Dreptul comercial este legea specială care se aplică comercianților, în timp ce dreptul civil este dreptul comun.

Normele de drept civil care reglementează probele se regăsesc la articolul 1315 și următoarele din Codul civil (*Code civil/Burgerlijk Wetboek*). Acesta este un sistem închis, în care mijloacele de probă sunt reglementate în mod strict (pentru mai multe informații, a se vedea întrebarea 5a de mai jos).

Normele de drept comercial care reglementează probele se regăsesc la articolul 25 din Codul comercial (*Code de commerce/Wetboek van Koophandel*).

Principalele caracteristici sunt natura deschisă a sistemului și libertatea relativă în ceea ce privește mijloacele de probă în materie comercială. Articolul 25 din Codul comercial prevede: „Pe lângă mijloacele de probă admise în dreptul civil, obligațiile comerciale pot fi dovedite prin proba cu martori în toate cazurile în care instanța consideră că acest lucru ar trebui permis, sub rezerva excepțiilor prevăzute pentru cazuri specifice. Achizițiile și vânzările pot fi dovedite prin intermediul unei facturi acceptate, fără a aduce atingere altor mijloace de probă admise în temeiul dreptului comercial”.

Aspectele procedurale și tehnice cu privire la elementele de probă în materie civilă și comercială sunt reglementate de articolul 870 și următoarele din Codul judiciar (*Code judiciaire/Gerechtelijk Wetboek*). Articolul 876 din Codul judiciar prevede că instanța trebuie să judece litigiul cu care este sesizată în conformitate cu normele privind elementele de probă care se aplică în cazul tipului de litigiu respectiv. Litigiul este fie civil, fie comercial.

Elementele de probă ale unui fapt, ale unei ipoteze sau ale unei afirmații trebuie să fie prezentate de partea care le invocă. O parte care solicită îndeplinirea unei obligații trebuie să prezinte elemente de probă cu privire la obligația respectivă. În schimb, o parte care solicită să fie exonerată de o obligație trebuie să prezinte elemente de probă cu privire la plată sau un act care demonstrează stingerea obligației (articolul 1315 din Codul civil). În procedurile juridice, fiecare parte trebuie să prezinte elemente de probă cu privire la faptele pe care le invocă (articolul 870 din Codul judiciar: „*actori incumbit probatio*”). În acest caz, revine părții adverse să înlăture valoarea probatorie a acestor fapte, dacă acest lucru este posibil și permis.

1.2 Există reguli privind exceptarea anumitor fapte de la sarcina probei? În ce situații? Există posibilitatea de a prezenta probe pentru a dovedi că o anumită prezumție legală nu este valabilă?

Cu condiția să nu existe obiecții pe motive de ordine publică sau de securitate națională, se pot prezenta elemente de probă pentru orice fapte materiale. Cu toate acestea, există trei restricții privind dreptul de a prezenta elemente de probă în cursul procedurii. În primul rând, faptul care trebuie probat trebuie să fie relevant pentru cauză. În al doilea rând, acesta trebuie să fie convingător, cu alte cuvinte, trebuie să fie de așa natură încât să convingă instanța cu privire la decizia care urmează să fie adoptată. În al treilea rând, proba referitoare la faptul respectiv trebuie să fie admisibilă din punct de vedere juridic: aceasta nu trebuie să încalce dreptul la viața privată, confidențialitatea profesională și confidențialitatea corespondenței.

În general, prezumțiile pot fi înlăturate de partea adversă. Numai prezumțiile absolute (*juris et de jure*) nu pot fi atacate; prin urmare, este ilegal să se prezinte elemente de probă pentru a înlătura prezumțiile absolute. Prezumțiile relative („*juris tantum*”) pot fi înlăturate prin prezentarea unor elemente de probă care să indice contrariul. Mijloacele de probă care sunt acceptabile în acest caz sunt reglementate în dreptul civil, dar nu și în dreptul comercial.

1.3 În ce măsură instanța trebuie să aibă certitudinea cu privire la un fapt pentru a-și întemeia hotărârea pe existența aceluia fapt?

Instanța trebuie să fie convinsă de elementele de probă prezentate de părți, pe baza valorii și credibilității acestora. În cazul în care instanța ajunge la concluzia că elementele de probă prezentate pot ajuta la soluționarea litigiului și că reflectă în mod fidel situația de fapt, aceasta le va atribui valoare probatorie. Elementele de probă pot fi considerate dovezii numai după ce instanța le-a conferit valoare probatorie.

Valoarea probatorie (*valeur probante/bewijswaarde*) este într-o anumită măsură subiectivă, în timp ce forța probantă acordată unei categorii de elemente de probă (*force probante/bewijskracht*) este strict obiectivă. Forța probantă rezultă din nivelul de fiabilitate care poate fi așteptat din partea respectivei categorii de elemente de probă. Legea conferă forța probantă anumitor elemente de probă, însă numai în cazul în care consideră că respectiva categorie de elemente de probă are un nivel suficient de fiabilitate, întrucât procedând astfel lipsește instanța de puterea sa de apreciere. Acesta este cazul documentelor justificative. În cazul în care instanța interpretează conținutul unui document obținut în mod legal într-un mod incompatibil cu modul de formulare al acestuia, aceasta încalcă normele privind forța probantă deținută de documentele justificative. Partea căzută în pretenții se poate prevala de această încălcare pentru a introduce o cale de atac în fața Curții de Casație (*Cour de cassation/Hof van Cassatie*).

2 Strângerea probelor

2.1 Pentru strângerea probelor este întotdeauna necesar ca una dintre părți să facă o cerere în acest sens sau în anumite cazuri judecătorul poate dispune, de asemenea, din proprie inițiativă, strângerea de probe?

Partea care face o afirmație trebuie să fie în măsură să o dovedească. În unele cazuri, instanța poate obliga o parte să prezinte elemente de probă, de exemplu prin obligarea unei persoane să facă o declarație sub jurământ (articolul 1366 din Codul civil). Sub rezerva unor condiții stricte, instanța poate cere unei părți să facă o declarație sub jurământ, fie pentru că soluționarea cauzei depinde de aceasta, fie pentru a stabili cuantumul despăgubirilor.

Instanța poate să supună părțile unui interogatoriu și poate dispune interogarea martorilor, cu excepția cazului în care acest lucru este interzis de lege (articolul 916 din Codul judiciar). Instanța poate de asemenea să solicite întocmirea unor rapoarte de expertiză cu privire la situația de fapt sau a unor rapoarte de expertiză tehnică (articolul 962 din Codul judiciar).

2.2 În cazul în care cererea uneia dintre părți cu privire la strângerea de probe este aprobată, care sunt etapele următoare?

Cererile pentru administrarea elementelor de probă trebuie formulate de una dintre părți fie în cadrul cererii principale, fie în cadrul unei cereri suplimentare formulate în cursul procedurii. Instanța poate aproba sau poate respinge cererea, precizând motivele.

În cazul în care un document trebuie verificat (articolul 883 din Codul judiciar) sau dacă se susține că un document este fals (articolul 895 din Codul judiciar), instanța obligă părțile să se înfățișeze înaintea sa, cu sau fără reprezentare juridică, și să prezinte orice documente și înscrisuri pentru comparație sau documentul despre care se susține că este fals. Instanța poate cunoaște cauza și se poate pronunța imediat în cauză sau poate dispune ca documentul să fie depus la grefă, după care aceasta poate să solicite ea însăși măsuri de cercetare judecătorească sau poate să dispună ca acestea să fie efectuate de experți. Ulterior, instanța se pronunță cu privire la verificarea documentelor sau la susținerea privind caracterul fals al unui document.

În cazul în care o parte își propune să facă dovada unui fapt prin intermediul unuia sau al mai multor martori, instanța poate permite administrarea acestor mijloace de probă, dacă sunt admisibile (articolul 915 din Codul judiciar). Cu excepția cazurilor în care legea interzice acest lucru, instanța poate dispune interogarea martorilor. Martorii sunt convocați de grefier cu cel puțin opt zile înainte de data audierii. Aceștia trebuie să depună un jurământ și judecătorul îi supune unui interogatoriu individual. Judecătorul poate să pună întrebări martorului din oficiu sau la cererea uneia dintre părți. Depoziția este luată în scris, citită cu voce tare, corectată și completată, dacă este cazul, interogarea martorilor fiind ulterior încheiată.

Pentru a soluționa sau a evita un litigiu, instanța poate dispune întocmirea unui raport de expertiză. Raportul de expertiză trebuie să se limiteze la constatări de fapt și avize tehnice (articolul 962 din Codul judiciar). Expertul își desfășoară activitatea sub supravegherea instanței. Părțile pun la dispoziția expertului toate documentele necesare și duc la îndeplinire toate solicitările rezonabile ale experților. Raportul trebuie prezentat până la o dată stabilită prin decizie judecătorească. În cazul în care instanța constată contrariul, aceasta nu este obligată să ia în considerare avizul expertului.

Instanța poate dispune, din oficiu sau la cererea părților, percheziția unui loc menționat în cadrul procedurii (articolul 1007 din Codul judiciar). Această percheziție, care poate să fie sau să nu fie efectuată în prezența părților, este efectuată de către judecătorul care a dispus această măsură sau de un reprezentant oficial numit în acest scop. Se întocmește un raport oficial al tuturor măsurilor întreprinse și al tuturor constatărilor făcute, care va fi notificat sau comunicat părților.

2.3 Care sunt situațiile în care instanța poate respinge cererea uneia dintre părți de strângere de probe?

Instanța nu are obligația de a admite cererea unei părți cu privire la administrarea unor elemente de probă. Cu toate acestea, în cazul în care o instanță primește din partea unei alte autorități judiciare o solicitare de a adopta o măsură de cercetare judecătorească, instanța respectivă este obligată să procedeze astfel (articolul 873 din Codul judiciar).

2.4 Care sunt diferitele mijloace de probă?

În conformitate cu procedura de drept civil comun, există cinci tipuri de probe: documentele justificative, declarația martorilor, prezumțiile, mărturisirea, precum și declarațiile sub jurământ (articolul 1366 din Codul civil).

Documentele justificative (articolul 1317 din Codul civil) pot lua forma unui act autentic (*acte authentique/authentieke akte*) sau a unui înscris sub semnătură privată (*acte sous seing privé/onderhandse akte*). Actul autentic este un document întocmit în forma prescrisă de către un funcționar public abilitat pentru acest scop (de exemplu, notar sau grefier) și care constituie dovada deplină, între părți și în raporturile cu terții, a acordului pe care acesta îl conține. Înscrisul sub semnătură privată care este recunoscut și semnat de toate părțile implicate, în atâtea exemplare câte părți sunt, constituie dovada deplină între părți. În toate situațiile care implică o sumă sau o valoare mai mare de 375 EUR este obligatoriu să se încheie un act autentic sau un înscris sub semnătură privată (articolul 1341 din Codul civil).

Declarațiile martorilor (articolul 1341 din Codul civil) care contrazic sau adaugă la conținutul actelor autentice sunt inadmisibile. Cu toate acestea, în cazul în care există un început de probă scrisă sau în cazul în care nu pot fi prezentate documente justificative, declarațiile martorilor sunt admisibile.

Prezumțiile (articolul 1349 din Codul civil) sunt concluzii prin care legea sau instanța deduce un fapt necunoscut dintr-un fapt cunoscut. Presumțiile nu pot adăuga la conținutul documentelor, însă pot constitui, ca și declarațiile martorilor, elemente de probă *prima facie* care trebuie completate cu înscrisuri și înlocuiesc documentele care nu pot fi prezentate.

Mărturisirea (articolul 1354 din Codul civil) este judiciară sau extrajudiciară. Mărturisirea judiciară (*aveu judiciaire/gerechtelijke bekentenis*) este o declarație făcută în fața instanței de o parte sau de reprezentantul autorizat al acesteia și constituie dovadă deplină împotriva persoanei care o face. Pe de altă parte, mărturisirea extrajudiciară (*aveu extrajudiciaire/buitengerechtelijke bekentenis*) nu este supusă niciunei condiții de formă.

O parte poate fi obligată de cealaltă parte să depună un jurământ [„jurământ decisiv” (*serment décisoire/beslissende eed*)] (articolul 1357 din Codul civil) sau poate fi obligată să facă acest lucru de către instanța de judecată. În cazul unui jurământ decisiv, declarația reprezintă probă irefragabilă numai pentru persoana care a efectuat-o sau împotriva acestei persoane.

În materie comercială, probele nu sunt reglementate (articolul 25 din Codul comercial), dar există un mijloc de probă specific în materie comercială, și anume factura acceptată în cazul contractelor de vânzare. Un comerciant poate utiliza întotdeauna o factură acceptată ca element de probă valid, în timp ce toate celelalte înscrisuri nu ar putea servi drept elemente de probă decât în cazul în care acestea provin de la partea adversă.

2.5 Care sunt metodele de obținere de probe de la martori? Acestea diferă de metodele folosite pentru obținerea de probe de la experții martori? Care sunt normele în ceea ce privește depunerea probelor scrise și avizele/rapoartele experților?

Declarațiile martorilor sunt calificate în Codul civil drept mijloc de probă independent. Aspectele procedurale și tehnice sunt reglementate prin Codul judiciar. Raportul de expertiză nu este decât unul dintre mijloacele de probă și este reglementat de Codul judiciar. Părțile pot solicita instanței să citeze martori, dar nu pot numi experți din propria lor inițiativă; numai instanța poate să facă acest lucru.

Documentele justificative au forță probantă și instanța trebuie să respecte conținutul acestora, însă acest lucru nu este valabil pentru rapoartele de expertiză și avizele experților. Dacă instanța este convinsă de contrariu, ea nu este ținută să ia în considerare constatările unui raport sau ale unui aviz (articolul 962 din Codul judiciar).

2.6 Unele mijloace de probă au o forță probantă mai mare decât celelalte?

Există o ierarhie a mijloacelor de probă reglementate. Mărturisirile și declarațiile sub jurământ se situează pe prima poziție. Înscrisurile sunt întotdeauna superioare declarațiilor martorilor și prezumțiilor. Actele autentice constituie dovadă deplină între părți și în raporturile cu terții, în timp ce actul sub semnătură privată recunoscut constituie dovadă deplină între părți. Declarațiile martorilor și prezumțiile pot fi invocate numai dacă documentele justificative sunt incomplete sau dacă documentele justificative ale acordului care trebuie să fie probat nu pot fi prezentate.

2.7 Pentru dovedirea anumitor fapte, sunt obligatorii anumite tipuri de probă?

În funcție de natura civilă sau de natura comercială a cauzei, mijloacele de probă admisibile sunt reglementate sau nereglementate. În materie de drept civil, în toate situațiile care implică o sumă sau o valoare mai mare de 375 EUR este obligatoriu să se încheie un act autentic sau un înscris sub semnătură privată (articolul 1341 din Codul civil). Numai astfel de documente pot servi ca probe; mărturiile și prezumțiile nu sunt admisibile. În schimb, în materie comercială, sunt admisibile mărturiile și prezumțiile care contrazic sau completează conținutul unor documente.

2.8 Martorii au prin lege obligația de a depune mărturie?

Martorii sunt audiați la cererea părților sau prin decizia instanței de judecată (articolele 915 și 916 din Codul judiciar).

Prezentarea martorilor este reglementată la articolul 923 și următoarele din Codul judiciar.

2.9 În ce cazuri poate un martor refuza să depună mărturie?

Dacă un martor este chemat să se prezinte în instanță, însă susține că există un motiv legitim pentru a nu face acest lucru, instanța se pronunță cu privire la această chestiune. Un motiv legitim, de exemplu, ar putea fi obligația de secret profesional care îi revine martorului (articolul 929 din Codul judiciar).

2.10 Persoana care refuză să depună mărturie poate fi sancționată sau obligată să depună mărturie?

O persoană chemată ca martor are obligația să se prezinte în fața instanței. În cazul în care persoana în cauză nu se prezintă, instanța, la cererea uneia dintre părți, poate să dispună ca martorul să fie citat printr-o citație notificată sau comunicată de un executor judecătoresc (*huissier de justice/gerechtsdeurwaarder*) (articolul 925 din Codul judiciar). Martorul care a fost citat și nu se prezintă în fața instanței este pasibil de amendă penală (articolul 926 din Codul judiciar).

2.11 Există persoane cărora nu li se poate cere să depună mărturie?

Declarația martorului nu este validă în cazul în care aceasta este dată de o persoană care nu are capacitatea juridică de a depune mărturie [articolul 961 alineatul (1) din Codul judiciar].

Minorul cu vârsta sub 15 ani nu poate depune mărturie sub jurământ. Eventualele declarații pe care le face nu pot fi considerate decât informații (articolul 931 primul paragraf din Codul judiciar).

Minorii au dreptul de a fi audiați de o instanță judecătorească în cauze privind exercitarea autorității părintești, stabilirea locuinței minorului și drepturile de vizită. În cazul în care instanța decide să audieze un minor, minorul poate refuza să depună mărturie (articolul 1004/1 din Codul judiciar).

Copiii și alte rude pe linie descendentă nu pot depune mărturie în cauzele în care părinții acestora sau rudele pe linie ascendentă au interese contrare (articolul 931 al doilea paragraf din Codul judiciar).

2.12 Care este rolul judecătorului și al părților în audierea unui martor? În ce situații martorul poate fi audiat prin intermediul videoconferinței sau prin alte mijloace tehnice?

Părțile nu pot întrerupe martorii în cursul mărturiei lor și nu pot să le adreseze întrebări în mod direct, ci sunt obligate să se adreseze întotdeauna instanței (articolul 936 din Codul judiciar). Judecătorul poate să adreseze martorului, din oficiu sau la cererea unei părți, orice întrebare care poate clarifica sau completa mărturia acestuia (articolul 938 din Codul judiciar).

Dovezile circumstanțiale sunt admisibile; acestea nu sunt interzise prin nicio dispoziție a legii și prin niciun principiu. În plus, articolul 924 din Codul judiciar permite unei instanțe să decidă ca, în cazul în care martorul poate demonstra că nu este în măsură să se prezinte personal, elementele de probă furnizate de acesta să poată fi administrate în orice loc s-ar afla.

3 Evaluarea probelor

3.1 Când probele nu au fost obținute legal de către una dintre părți, există restricții pentru instanță în ceea ce privește luarea în considerare a acestor probe în formularea hotărârii?

Elementele de probă care au fost obținute în mod ilegal nu pot fi folosite în cadrul procedurilor judiciare. În consecință, instanța trebuie să respingă în decizia sa astfel de elemente de probă. Elementele de probă obținute într-un mod care constituie o încălcare a vieții private, a secretului profesional sau a confidențialității corespondenței sunt ilegale și inadmisibile.

3.2 În calitate de parte într-o cauză, propria mea declarație va conta ca probă?

Documentele eliberate de către o parte nu pot fi utilizate ca elemente de probă în favoarea acestei părți. Cu toate acestea, în materie de drept comercial, o factură pentru o tranzacție comercială care a fost eliberată de un comerciant și acceptată de client poate fi folosită ca element de probă valid de către comerciantul respectiv pentru a dovedi situația de fapt relevantă. Registrele contabile ținute în mod corespunzător pot fi acceptate de instanță ca dovadă a tranzacțiilor între comercianți.

Mărturisirea este o declarație făcută în fața instanței de către o parte sau de către reprezentantul autorizat al acesteia și constituie dovadă deplină împotriva persoanei care face mărturisirea respectivă.

Ultima actualizare: 29/10/2019

Versiunea în limba națională a acestei pagini este administrată de punctul de contact RJE respectiv. Traducerile au fost efectuate de serviciile Comisiei Europene. Este posibil ca eventualele modificări aduse originalului de către autoritatea națională competentă să nu se regăsească încă în traduceri. Nici RJE și nici Comisia Europeană nu-și asumă nicio răspundere sau responsabilitate în legătură cu informațiile sau datele pe care le conține ori la care face trimitere acest document. Pentru a afla care sunt regulile privind protecția drepturilor de autor aplicabile de statul membru responsabil pentru această pagină, vă invităm să consultați avizul juridic.